

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FUQAROLARI VA CHET EL FUQAROLARI O‘RTASIDAGI NIKOHNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MASALALARI

Sharaxmetova Umida Shaakbarovna,

Toshkent davlat yuridik universiteti
Fuqarolik huquqi kafedrası professori,
yuridik fanlar nomzodi

E-mail: Sharaxmetova74@list.ru

ANNOTATSIYA

Keyingi yillarda Uzbekiston Respublikasida chet el fuqarolari va fuqaroligi bulmagan shaxslar ishtirokidagi oilaviy munosabatlarni huquqiy tartibga solish masalalari alohida dolzarblik kasb etmoqda. Xalqaro xususiy huquqda horijiy davlatlar fuqarolari bo‘lgan shaxslar ishtirok etadigan munosabatlar, ya‘ni masalan, ularning o‘zaro nikoh tuzishlari yoki umumiy fuqarolikka ega bo‘lmagan er-xotinning aliment to‘lash to‘g‘risida bitim tuzishi horijiy element ishtirokidagi munosabatlar deb ataladi.

O‘zbekiston fuqarolarining chet el fuqarolari bilan nikox tuzishlari sonining sezilarli darajada oshganligi tadqiqot mavzuning bugungi kunda dolzarbligini anglatadi. Bunda chet el element ishtirokidagi xilma-xil munosabatlar, ya‘ni nikoh tuzishda, nikohning tugatilishida, nikohni haqiqiy emas deb topishda, er-xotin o‘rtasidagi shaxsiy nomulkiy va mulkiy munosabatlarda, ota-ona va bolalar o‘rtasidagi mulkiy munosabatlarda tafovutlar yuzaga keladi.

Maqolada oilaviy munosabatlar bilan murakkablashgan chet el elementi mavjud bulgan hollarda qaysi davlat huquqi qo‘llanilishi va qaysi davlat organlari oilaviy munosabatlardan kelib chiqadigan u yoki bu masalalar buyicha qaror qabul qilishga vakolatli kabi masalalar o‘rganilgan.

***Kalit so‘zlar:** chet el elementi bilan murakkablashgan munosabatlar, oqsoq nikoh, kollizion norma, kollizion bog‘lovchilar, monogam nikoh, poligam nikoh.*

KIRISH

Xalqaro hamkorlikning hozirgi shart-sharoitlarida Uzbekiston fuqarolarining chet elliklar bilan tuzayotgan nikoxlari soni oshib borayotganligi kuzatilmokda. Bunday nikohlarning tuzilishi o‘z navbatida bolalar va ularning ota-onalarining turli mamlakatlar fuqaroligida bo‘lishlari soni ko‘payib ketishiga sabab bo‘lmoqda. Xalqaro xususiy huquqda chet el elementi ishtirokidagi munosabatlar deganda chet davlat fuqarosi ishtirok etadigan munosabatlar tushuniladi. Masalan, chet davlat fuqarosi bilan O‘zbekiston fuqarosi o‘rtasida nikoh tuzilayotganda oilaviy huquqiy

munosabatlar chet el elementi bilan murakkablashadi va qaysi davlat qonunchiligi qo‘llanilishi kerakligi haqida savol tug‘iladi.

Mamlakatlar o‘rtasidagi aloqalar o‘rnatishi mumkin bo‘lgan dinamik davrimizda, fuqarolar fuqaroligi va yashash joyidan qat‘i nazar, xorijliklar bilan nikoh qurish holatlari ko‘payib, turli fuqarolikka ega oilalar vujudga kelmoqda. Shu munosabat bilan bunday nikohlarni tuzish va bekor qilish, chet elda tuzilgan nikohlarni tan olish, er-xotinlar o‘rtasida mulkni taqsimlash va boshqalar bilan bog‘liq masalalar vujudga kelmoqda. I.A.Trofimets “Nikohni o‘zaro bog‘liq bo‘lgan huquqiy, axloqiy, diniy, ijtimoiy-psixologik, fiziologik, iqtisodiy hodisa sifatida ko‘rish mumkin”[1] deb ta‘kidlaydi. Shuni ta‘kidlash kerakki, turli soha vakillari nikohni murakkab hodisa, aniq ko‘p qirrali kategoriya sifatida o‘rganadilar. Huquq ta‘limoti bir necha bor "nikoh" tushunchasi o‘ziga xos ta‘rifni taklif qilishga urinib ko‘rdi, biroq bir ilmiy yo‘nalish doirasida nikohning mohiyati haqida o‘z fikrlarini bildirgan olimlar mavjud nuqtai nazarlarni tanqid qildilar[2].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Nikoh tushunchasi davlatlarning tarixiy rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqadigan muayyan huquq tizimining xususiyatlariga ko‘ra ham har xil bo‘lishi mumkin. O‘zbekiston Respublikasining oila qonunchiligida nikoh - bu qonun hujjatlariga muvofiq qayd etilgan hamda er-xotin o‘rtasida o‘zaro shaxsiy va mulkiy huquq hamda majburiyatlarni vujudga keltiradigan ixtiyoriy va teng monogam birlashmasi deb belgilangan. Birinchidan, ko‘rib chiqilayotgan munosabatlarda chet el element nima ekanligini aniqlash kerak. N.I. Maryshevaning ta‘kidlashicha, chet el elementini quyidagicha ifodalash mumkin:

- 1) agar uning ishtirokchilaridan biri chet el fuqaroligiga ega bo‘lsa;
- 2) agar ishtirokchilardan kamida biri fuqaroligi bo‘lmagan bo‘lsa;
- 3) agar huquqiy munosabatlar ishtirokchilarining yashash joyi xorijiy davlat bo‘lsa;
- 4) huquq ob‘ektining chet elda joylashgan joyi (masalan, chet elda er-xotonga tegishli bo‘lgan mol-mulkning joylashgan joyi);
- 5) yuridik fakti chet elda vujudga kelishi (masalan, chet elda nikoh) [3].

Ikkinchidan, ushbu jihatlarni huquqiy tartibga solishning murakkabligi shundaki, chet elliklar ishtirokidagi oilaviy munosabatlar bir vaqtning o‘zida ikki (ba‘zan ko‘proq) mamlakatlarga va shunga mos ravishda ikki yoki undan ortiq huquqiy tizimlarga tegishli bo‘lib, ular ko‘pincha turli yo‘llar bilan nikohga ruxsat beradi. Shuning uchun ham maxsus huquqiy normalar yordamida tegishli huquqiy tartibni tanlash yoki nikoh munosabatlarini tartibga soluvchi xalqaro shartnomalarning yagona moddiy normalariga murojaat qilish zarur.

Shu bilan birga, moddiy huquqiy normalarni unifikatsiyalashda sezilarli qiyinchiliklar kuzatilishi mumkin, bu alohida xalqlarning tarixan shakllangan urf-odatlarini, axloqiy va diniy me'yorlari bilan bog'liq bo'lgan ushbu munosabatlarni milliy tartibga solishdagi sezilarli farqlar bilan bog'liq (masalan, nikohning moddiy shartlaridan biri bo'lgan nikoh yoshining pastki chegarasi turli mamlakatlarda 12 yoshdan 21 yoshgacha o'zgarib turadi; nikoh shakliga qo'yiladigan talablar turli yo'llar bilan shakllanadi - tuzilgan nikohdan tashqari. davlat organlari tomonidan nikohning cherkov shakliga ham ruxsat beriladi; musulmon mamlakatlarida monogamiya tamoyiliga asoslangan ko'p mamlakatlardan farqli o'laroq, ko'pxotinli nikoh (poligam nikoh) va hokazo.

Shunday qilib, nikoh-oila munosabatlarini huquqiy tartibga solish asosan milliy qonunlar kollizion normalari orqali amalga oshiriladi, degan fikrni aytish mumkin. Har bir mamlakatda nikohning o'ziga xos moddiy shartlarining mavjudligi " oqsoq munosabatlar" ning paydo bo'lishiga yordam beradi, ya'ni bir mamlakatda qonuniy kuchga ega, boshqasida esa haqiqiy emas deb topilgan va shuning uchun hech qanday huquqiy oqibatlariga olib kelmaydigan munosabatlar.

Ba'zi mamlakatlarda o'z fuqarolariga chet elliklar bilan turmush qurish uchun cheklovlar yoki maxsus shartlar mavjud. Shunday qilib, Daniyada xorijliklar bilan nikohga faqat turmush qurgan shaxs 24 yoshdan oshgan bo'lsa ruxsat etiladi; chet el fuqarosi Daniyada etarli yashash maydoni, barqaror daromadga ega bo'lsa va 7000 evro bank kafolati bilan ta'minlay oladigan bo'lsa, Daniya fuqarosi bilan turmush qurishi mumkin. Turkmanistonda "aralash nikoh" uchun quyidagi qoidalar mavjud: chet davlat fuqarosi Turkmaniston fuqarosiga ko'chmas mulkka (shu jumladan kvartiraga) egalik qilish yoki uni saqlash, yoki nikoh bekor qilinganda voyaga yetmagan bolalar ta'minoti uchun ma'lum miqdorda sug'urta mukofoti to'lashi kerak bo'ladi. Ayrim mamlakatlarda chet el fuqarolari bilan nikoh qurish taqiqlangan.

Chet el elementi bilan aralash nikohni tuzishda, hal qilinishi kerak bo'lgan asosiy masalalar bunday nikohning shakli va shartlariga oid savollardir. Nikoh shakliga qo'yiladigan talablarda ma'lum farqlar mavjud: ba'zi mamlakatlarda, masalan, Germaniyada, nikoh faqat davlat organlarida tuzilgan taqdirdagina haqiqiy hisoblanadi, boshqalarida, masalan, Buyuk Britaniyada, cherkov nikohlar fuqarolik-huquqiy shakli huquqiy oqibatlariga olib keladi. Italiya, Polsha, Xorvatiya, Chexiya Respublikasida cherkov nikohni FHDYo organlarida qayd etilishini majburiy talab qilishi mumkin.

Bundan tashqari, chet el elementi huquqiy munosabatlarni vujudga keltiruvchi o'zgartiruvchi va bekor qiluvchi yuridik fakt chet elda bo'lganda mavjud bo'ladi.

Masalan, O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari o‘rtasida chet el hududida nikoh tuzilayotganda huquqiy munosabatlarda chet el elementi mavjud deb hisoblanadi.

Oilaviy munosabatlarda chet el elementi mavjud bo‘lsa, ularni tartibga solishda qaysi davlat qonunchiligidan foydalaniladi va bunday tartibga solish jarayonida qaysi davlat organi qaror qabul qilish huquqiga ega, degan savol tug‘iladi. Bu ishdagi barcha savollar xalqaro xususiy huquq sohasiga tegishli. Bu masalalar maxsus kollizion qonun normalari asosida hal qilinadi, bu esa xorijiy element bilan murakkablashgan munosabatlarga qaysi qonun qo‘llanilishini aniqlash imkonini beradi.

Xalqaro xususiy huquq nazariyasida chet el huquqini qo‘llash mohiyatiga mutlaqo boshqa- boshqa ikkita yondashuv mavjud. Ayrim mamlakatlarda chet el huquqining mavjudligi ishning fakti sifatida qaraladi va uning mazmuni tomonlar tomonidan isbotlanishi kerak; va boshqa mamlakatlarda (jumladan, O‘zbekiston Respublikasida) xorijiy huquq fakt emas, huquq maqomiga ega hisoblanadi. Bu esa, o‘z navbatida, chet el huquqining mazmuni tomonlar tomonidan isbotlanmagan, balki huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan o‘rnatilganligini bildiradi. Chet el oila huquqi normalarining mazmunini aniqlash majburiyati ularni qo‘llovchi davlat organining vakolatiga kiradi.

O‘zbekiston Respublikasi Oila kodeksining 238-moddasi 1-qismiga ko‘ra, sud yoki fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish organi va boshqa organlar chet el oila huquqining normalarini qo‘llashda mazkur normalarning mazmunini ularning tegishli chet el davlatida rasmiy sharhlanishi va amaliyotda qo‘llanilishiga muvofiq tarzda aniqlaydi.

Bunda fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish organlari va boshqa organlar xorijiy oila huquqi mazmunini aniqlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Davlat xizmatlari agentligiga va O‘zbekiston Respublikasining boshqa vakolatli organlariga murojaat qilishi yoki yordam va tushuntirishlar olish uchun mutaxassislarni jalb qilishi mumkin. Manfaatdor shaxslar o‘z da’volari yoki e’tirozlarini tasdiqlash uchun, sudga, fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish organlariga, shuningdek, boshqa organlarga boshqa masalalarda yordam ko‘rsatish uchun o‘zlari tayangan xorijiy oila huquqi normalarining mazmunini tasdiqlovchi hujjatlarni taqdim etishga haqli. Biroq ko‘rilgan barcha chora-tadbirlarga qaramay, chet el oila huquqining mazmunini aniqlashning imkoni bo‘lmasa, O‘zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari qo‘llaniladi. Shunday ekan, tegishli vakolatli organga murojaat qilgan shaxsning huquqlari himoyasiz qolib ketishining oldini olish uchun bunday hollarda milliy qonunchilikni qo‘llash zarur. Chet el huquqining mazmuni bir qator hollarda belgilanishiga qaramay, xorijiy huquq O‘zbekiston

Respublikasining ommaviy tartibiga zid bo'lgan hollarda u qo'llanilmaydi, uning o'rniga milliy qonunchilik qo'llaniladi. Masalan, O'zbekiston Respublikasining jamoat tartibini saqlash qoidalari asosida ayollar yoki muayyan millatga mansub shaxslar huquqlarini kamsituvchi xorijiy qonun hujjatlarini qo'llash taqiqlanadi. Chet el elementi ishtirokidagi huquqiy munosabatlarni tartibga solishda O'zbekiston Respublikasi ishtirok etgan xalqaro konvensiyaning kollizion normalari ham qo'llaniladi. Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi mamlakatlari orasida 1993-yil 22-yanvarda Minsk shahrida qabul qilingan, O'zbekiston tomonidan 1993-yil 6-mayda ratifikatsiya qilingan "Fuqarolik, oilaviy va jinoiy ishlar bo'yicha huquqiy yordam va huquqiy munosabatlar to'g'risida"gi konvensiya, 1997 yil 28 yanvardagi ushbu Konvensiya mart oyida qabul qilingan protokol oilaviy munosabatlar bo'yicha alohida qoidalarni nazarda tutadi va oilaviy munosabatlar uchun kollizion qoidalarni belgilaydi. Ushbu Konvensiyaning «Oila masalalari» deb nomlangan II bo'limi, 3-qismi 26-37-moddalarni o'z ichiga oladi va nikoh munosabatlari, ajralish, vasiylik va homiylik kabi oilaviy munosabatlarga nisbatan qo'llaniladigan huquqiy qoidalarni o'z ichiga oladi. Masalan, ushbu Konvensiyaning 26-moddasiga muvofiq, nikohga kirish shartlari bo'lajak er yoki xotin fuqarosi bo'lgan mamlakat qonunlari bilan belgilanadi va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning nikoh tuzish shartlari esa ushbu shaxsning oxirgi yashash joyidagi qonunlar qo'llaniladi. Bundan tashqari, nikoh tuzishga monelik qiladigan holatlarga kelsak, nikoh tuzilgan tomonlardan qaysi biri hududida bo'lsa, ushbu tomonning qonuniy talablariga rioya qilish kerak. Minsk konvensiyasi oilaviy munosabatlarga oid munozarali qoidalar bilan bir qatorda oila masalalari bo'yicha boshqa vakolatli davlat organlari tomonidan qabul qilingan sud qarorlari va qarorlarini o'zaro tan olish va ijro etishni tartibga soluvchi qoidalarni ham o'z ichiga oladi.

Chet el elementi ishtirokidagi oilaviy munosabatlar xalqaro konvensiyalar, shuningdek, "O'zbekiston Respublikasining boshqa davlatlar bilan o'zaro huquqiy yordam to'g'risida"gi ikki tomonlama shartnomalari bilan tartibga solinadi. Oila kodeksining kollizionli qoidalari, Minsk konvensiyasi va ikki tomonlama bitimlar har doim ham bir-biriga mos kelmaydi va qarama-qarshidir. Agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida O'zbekiston Respublikasining oila qonunchiligi normalaridan boshqacha qoidalar belgilangan bo'lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo'llaniladi.

Xorijiy unsurlar bilan oilaviy munosabatlar "O'zbekiston Respublikasining boshqa davlatlar bilan tuzgan o'zaro huquqiy yordam to'g'risida"gi xalqaro konvensiyalar va ikki tomonlama shartnomalar bilan tartibga solinadi. Oila kodeksining kollizion qoidalari, Minsk konvensiyasi va ikki tomonlama

shartnomalar bir-birini istisno qilmaydi yoki bir-biriga zid kelmaydi. Agar O‘zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida O‘zbekiston Respublikasining oila qonunchiligi normalaridan boshqacha qoidalar belgilangan bo‘lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo‘llaniladi. Ushbu qoidadan kelib chiqib aytish mumkinki, O‘zbekiston Respublikasi hududida ushbu shaxslar o‘rtasida nikoh tuzish shartlariga O‘zbekistonning oila huquqi normalari qo‘llaniladi. Biroq O‘zbekiston Respublikasida doimiy yashovchi chet el fuqarolari va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar boshqa davlatning konsullik muassasasida yoki diplomatik vakolatxonasida nikoh munosabatlariga kirishsa, bunday munosabatlarga ushbu davlatning oila qonunchiligi qo‘llaniladi;

O‘zbekiston Respublikasida doimiy yashovchi chet el fuqarolari va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar O‘zbekiston Respublikasi hududida nikoh qurishni xohlasalar, ular nikohga kirish shartlari va tartibiga, shuningdek nikohga to‘sqinlik qiluvchi shartlarga rioya qilishlari shart. nikoh, Oila kodeksining 234-moddasi talablari asosida.

Oila qonunchiligiga ko‘ra, O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida tuzilgan nikohni tan olish turli yo‘llar bilan amalga oshiriladi. Shu bilan birga, O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari ishtirokida tuzilgan nikohlar va chet el fuqarolari o‘rtasida tuzilgan nikohlarni tan olish turli shartlar asosida amalga oshiriladi.

Agar O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari o‘rtasida, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari bilan chet el fuqarolari yoki fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar o‘rtasida O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida, boshqa davlat hududida nikoh tuzilgan bo‘lsa, u qonun hujjatlariga muvofiq davlat, nikoh milliy qonunchilikda belgilangan talablar va shartlarga muvofiq bo‘lishi kerak. O‘zbekiston Respublikasidan tashqarida boshqa davlat hududidagi chet el fuqarolari o‘rtasidagi nikohni O‘zbekiston Respublikasida qonuniy kuchga kirgan deb tan olish shartlari va talablari ushbu davlat qonunchiligiga muvofiq belgilanmagan.

Xorijiy fuqaro bilan O‘zbekiston Respublikasi fuqarosi o‘rtasidagi nikohdan ajralish masalalari. O‘zbekiston Respublikasi hududida O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari bilan chet el fuqarolari yoki fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar, shuningdek chet el fuqarolari o‘rtasidagi nikohdan ajralish har doim O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiriladi. Nikohni ajralish bilan bog‘liq barcha masalalar: nikohdan ajralishning sud yoki ma‘muriy tartibi, nikohni ajralish printsipi, nikohdan ajralish asoslari O‘zbekiston qonunchiligi bilan belgilanadi.

O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida yashovchi O‘zbekiston Respublikasi fuqarosi, bu shaxs qaysi davlat fuqarosi bo‘lishidan qat‘i nazar, O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida yashovchi eri (xotini) bilan tuzilgan

nikohni ajralishga haqli. Bundan tashqari, O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq, FHDYo organlarida nikohdan ajratish mumkin bo‘lgan hollarda, bunday nikohni bekor qilish O‘zbekiston Respublikasining diplomatik vakolatxonalari yoki konsullik muassasalarida ham amalga oshirilishi mumkin.

Bunday hollarda er va xotinning shaxsiy va mulkiy huquq va majburiyatlari ular birgalikda yashayotgan davlatning qonunlari bilan tartibga solinadi, agar bunday qoida bo‘lmasa, ular oxirgi marta birga yashagan davlat qonunlari bilan tartibga solinadi.

Umumiy fuqarolikka ega bo‘lmagan yoki umumiy yashash joyiga ega bo‘lmagan er-xotinlar o‘rtasida nikoh shartnomasi yoki aliment to‘lash to‘g‘risidagi shartnoma tuzilgan hollarda, ular tuzilgan shartnomaga qaysi qonun qo‘llanilishini tanlashlari mumkin. Natijada, turmush o‘rtoqlarning hech biriga aloqasi bo‘lmagan davlat qonunini tanlash huquqiga ega emas. Shu nuqtai nazardan shuni ta‘kidlash joizki, nikohdan oldingi shartnomada ushbu masala bo‘yicha qaysi davlat qonunchiligi qo‘llanilishi aniq ko‘rsatilishi kerak. Mazkur talab O‘zbekiston Respublikasi Oila kodeksining 31-moddasiga muvofiq, nikoh shartnomasi er-xotinning muomala layoqatini yoki muomala layoqatini, o‘z huquqlarini himoya qilish uchun sudga murojaat qilish huquqini cheklaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari bilan chet el fuqarolari yoki fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar o‘rtasidagi nikohdan ajratish, agar u tegishli xorijiy davlat qonunchiligiga muvofiq O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida amalga oshirilgan bo‘lsa, O‘zbekiston Respublikasida haqiqiy deb topiladi.

Chet el fuqarolari o‘rtasidagi nikohni O‘zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida ajralish, agar u tegishli xorijiy davlat qonunchiligiga muvofiq amalga oshirilgan bo‘lsa, O‘zbekiston Respublikasida haqiqiy deb topiladi. chet el fuqarolari yoki chet el fuqarosi bilan O‘zbekiston Respublikasi fuqarosi o‘rtasida tuzilgan nikoh shartnomasida ushbu shartnomada quyidagi talablar ko‘rsatilishi tavsiya etiladi:

-er va xotin o‘rtasidagi nomulkiy va mulkiy masalalar qaysi davlat qonunchiligi asosida tartibga solinadi;

- bolalarning huquq va majburiyatlari qaysi davlat qonunchiligi bilan tartibga solinadi;

- voyaga etmaganlarning shaxsiy nomulkiy va mulkiy huquqlari qaysi qonun hujjatlariga muvofiq tartibga solinadi;

- har ikki tomon nikohni bekor qilish istagini bildirganda qaysi davlat qonuni qo‘llaniladi.

REFERENCES

1. Трофимец И.А., Ли С.Ю. К вопросу о международно-правовом регулировании брачных отношений с участием иностранцев // Семейное и жилищное право. – 2010, № 6. – С. 21–26.
2. Трофимец, И. А. (2012). Онтология брака: российские и зарубежные учения. *Государство и право*, (12), 59-68.
3. Марышева, Н. И. (2007). *Семейные отношения с участием иностранцев: правовое регулирование в России*. Wolters Kluwer Russia.
4. Бурханова, Л. М. (2010). Правовая характеристика частной собственности отдельных видов юридических лиц в условиях перехода Республики Узбекистан к рыночным отношениям. *Вестник Пермского университета. Юридические науки*, (2), 88-98.
5. Трофимец, И. А., & Ли, С. Ю. (2010). К вопросу о международно-правовом регулировании брачных отношений с участием иностранцев. *Семейное и жилищное право*, (6), 21-27.
6. Трофимец, И. А. (2012). Онтология брака: российские и зарубежные учения. *Государство и право*, (12), 59-68.
7. Бурханова, Л., Матвеева, Л., & Ачилова, Л. (2021). Особенности правового регулирования гендерного равенства: международный и национальный аспект (теория и практика применения). *Актуальные проблемы гуманитарных наук*, 1(1), 6-12.
8. Бурханова, Л. М. (2021). Вопросы совершенствования правового регулирования нематериальных благ как особого объекта гражданского права в проекте новой редакции Гражданского кодекса Республики Узбекистан.
9. Караходжаева, Д. М., & Бурханова, Л. М. (2021). Особенности осуществления реформ частной собственности на землю в Республике Узбекистан. *Science and Education*, 2(5), 1083-1096.
10. Караходжаева, Д. М., & Бурханова, Л. М. (2020). ВОПРОСЫ РЕГЛАМЕНТАЦИИ ИНСТИТУТА ВЕЩНЫХ ПРАВ В СФЕРЕ ПРОВОДИМЫХ В УЗБЕКИСТАНЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ. In *УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКИЕ ИНСТРУМЕНТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ РЕГИОНА* (pp. 243-248).
11. Бурханова, Л. (2020). НОВЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПОНЯТИЙ НЕМАТЕРИАЛЬНЫЕ БЛАГА В ПРОЕКТЕ НОВОЙ РЕДАКЦИИ ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН. *Review of law sciences*, (4), 21-29.

12. Burkhanova, L. M. . (2022). BASED ON THE DEFINITION OF CIVIL ADVANTAGES OF INDIVIDUALS: QUESTIONS OF THEORY AND PRACTICE. Eurasian Journal of Academic Research, 2(1), 159–168. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/328>.
13. Караходжаева, Д. (2019). Новые механизмы защиты частной собственности как основа улучшения инвестиционного климата. *Обзор законодательства Узбекистана*, (1), 34-35.
14. Караходжаева, Д. М., & Бурханова, Л. М. (2021). Особенности осуществления реформ частной собственности на землю в Республике Узбекистан. *Science and Education*, 2(5), 1083-1096.
15. Караходжаева Д. М., ТЕМИРОВА Н. С. Гражданское право //Общая часть. Ташкент: Укитувчи. – 2008.
16. Karahodjaeva, D. (2018). Innovative solutions in the field of the Institute of property rights and other real rights—the key to the liberalization of the economy. *Review of law sciences*, 2(3), 11.
17. Шарахметова, У. (2017). Issues of improving the regulation of circumstances preventing marriage in family law. *Юридик фанлар ахборотномаси*, (2), 50-53.
18. ШАРАХМЕТОВА У. ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ БРАЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ //Iasa’i universitetiniń habarshysy. – 2020.
19. Шарахметова, У. Ш. (2020). Никохдан ажралишнинг айрим муаммолари. *ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ*, (SPECIAL 4).
20. Шарахметова, У. (2017). ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ РЕГУЛИРОВАНИЯ ОБСТОЯТЕЛЬСТВ, ПРЕПЯТСТВУЮЩИХ ЗАКЛЮЧЕНИЮ БРАКА В СЕМЕЙНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ. *Review of law sciences*, 2(1), 50-53.
21. Реймова З., Эгамбердиев Э. ВОПРОСЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ //ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА. – 2014. – Т. 23. – №. 2. – С. 99-102.
22. Эгамбердиев, Э. Х. (2020). Расторжение брака в судебном порядке в Республике Узбекистан: проблемы и пути совершенствования законодательства. *Журнал юридических исследований*, 5(1), 65-74.
23. Эгамбердиев Э. Х., Кутлымуратов Ф. Расторжение брака в органах загс при взаимном согласии супругов //Хабаршысы. – 2019. – Т. 4. – С. 103.
24. Эгамбердиев, Э. Х. (2020). Особенности расторжения брака в органах ЗАГСa по заявлению одного из супругов по семейному законодательству

Республики Узбекистан: вопросы теории и совершенствования. *Юридический мир*, (6), 37-42.

25. Эгамбердиев, Э. Х. (2017). Актуальные проблемы семейного права Республики Узбекистан. *ХАБАРШЫСЫ*, 119.

26. Бурханова Л. М., Эгамбердиев Э. Х. СЕМЕЙНОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН КАК СПОСОБ РАЗРЕШЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ //Материалы VII Международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы социально-трудовых отношений», посвященной 60-летию основания Института социально-экономических исследований ДФИЦ РАН. – 2019. – С. 121-123.

27. Эгамбердиев, Э. Х. (2019). Расторжение брака в системе оснований прекращения брака. *Лебедева Надежда Анатольевна–доктор философии в области*, 34.

28. Эгамбердиев Э. Х. Понятие брака и семьи: вопросы определения и совершенствования законодательства //Журнал правовых исследований. – 2020. – №. SPECIAL 2-2.

29. Эгамбердиев, Э. Х. (2021). Правовой и статистический анализ проблем ранних браков в Республике Узбекистан. In *Синтез науки и образования в решении глобальных проблем современности: Сборник статей по итогам Международной научно-практической конференции (Саратов, 24 августа 2021 г.)*.-Стерлитамак: АМИ, 2021.-178 с. (p. 152).

30. Эгамбердиев, Э. Х. ВОПРОСЫ РАСТОРЖЕНИЯ БРАКА ПО КАНОНАМ ИСЛАМСКОГО ПРАВА. *Zbiór artykułów naukowych recenzowanych*, 22.

31. Эгамбердиев, Э. (2022). Институт примирения супругов по законодательству Республики Узбекистан. *Общество и инновации*, 3(7/S), 259-273.

32. Эгамбердиев, Э. Х. Правовые вопросы осуществления торговли объектами виртуального мира за реальные денежные средства / Э. Х. Эгамбердиев // *Инновационные научные исследования в современном мире: теория, методология, практика* : Сборник научных статей по материалам VII Международной научно-практической конференции, Уфа, 31 января 2022 года. – Уфа: Общество с ограниченной ответственностью "Научно-издательский центр "Вестник науки", 2022. – С. 100-105. – EDN CWWBAW.